

Živá knihovna: jiná forma čtení

Karolína Kousalová

Co je to Živá knihovna?

Živá knihovna funguje téměř stejně jako běžná knihovna. Čtenář přijde a půjčí si na určitou dobu knihu. Listuje v ní, čte si. Po přečtení ji vrátí do knihovny, a pokud má zájem, půjčí si další. Knihy jsou však v Živé knihovně poněkud jiné – jsou to lidé. Sdílejí se čtenáři své příběhy a čtenáři s knihami tak vstupují do osobního dialogu.

Co je smyslem Živé knihovny?

U zrodu konceptu Živé knihovny stál jasný cíl: umožnit setkání lidí, kteří by spolu za běžných okolností nepřišli do styku. Kvůli sociálním, ekonomickým nebo geografickým bariérám můžeme být od ostatních izolováni a dozvídat se o nich jen například prostřednictvím médií. Tím vznikají předsudky a stereotypy o různých skupinách lidí, které bezpečné prostředí Živé knihovny dokáže nabourat.

Co/kdo jsou hlavní aktéři Živé knihovny?

Knihovna: Pro organizaci je třeba místo, které umožní, aby každá kniha mohla být vypůjčena v jistém soukromí. Může to být například školní třída, kde jsou knihy usazeny dál od sebe v jednotlivých lavicích, prostor veřejné knihovny, kam je možné nainstalovat „hnízda“ z židlí. Živá knihovna ale může probíhat i venku v parku na dekách! Potřebujete prostě takový prostor, který bude příjemný a pohodlný pro čtenáře i knihy.

Knihovník: Člověk, který se stará o organizaci Živé knihovny, půjčování a vracení knih, o zodpovídání obecných otázek k organizaci knihovny. Knihovníci pomáhají čtenářům s výběrem, starají se, aby čtenáři dodržovali pravidla čtení a aby knihám nic nechybělo. Většinou jich je v jedné Živé knihovně několik.

Živá kniha: Člověk se zajímavým životním příběhem, s nímž by se čtenář možná nikdy nesešel, či neměl možnost (nebo odvahu) si hlouběji popovídat. Živé knihy vyprávějí svůj příběh, zodpovídají dotazy čtenářů, ale mají i možnost se samy doptávat svých čtenářů. Knihy nikdy nemluví za celou „svou“ skupinu, do níž možná patří, ani ji nijak nezastupují, vždy vyprávějí jen svůj osobní příběh a svou zkušenost. Kniha má vždy možnost neodpovědět na kteroukoli otázku čtenářů.

Čtenář: Návštěvník knihovny. Tím, že vstoupí do Živé knihovny a naváže kontakt s některou z živých knih, má šanci se dozvědět o životě a zkušenostech druhých a tak možná i nabourat některé ze svých stereotypů či předsudků.

Organizace Živé knihovny:

Organizátor by si měl předem ujasnit, pro koho živou knihovnu organizuje a v jakém formátu. Domluvil/a jsem si se školou, že akci zorganizuji pro jednu třídu v rámci předem stanoveného času a že se jí zúčastní určitý počet studentů? Nebo chci udělat otevřenou Živou knihovnu a během dané doby (např. jednoho odpoledne) bude moci přijít kdokoli?

Následně je nutné zajistit živé knihy, jejichž příběhy budou pro čtenáře přitažlivé, zajímavé a od nichž se budou moci dozvědět něco nového či s nimiž budou moci přehodnotit některé své stereotypy či předsudky. Knihy je potřeba na Živou knihovnu rovněž připravit – knihy by měly být otevřeny i velmi osobním otázkám, znát základní fakta k tematice, o níž chtějí mluvit, a zároveň samy nesmějí stereotypizovat, tedy mluvit za všechny lidi, jejichž skupinu jako kniha během Živé knihovny „zastupují“. Naopak – měly by jen a pouze vyprávět svůj osobní příběh, své zkušenosti.

Každá kniha o sobě napíše krátkou anotaci – maximálně půlstránkový text, v němž „naláká“ čtenáře na svůj příběh a možná zmíní některé ze stereotypů s danou skupinou provázané. Anotace může být trochu podobná těm, jaké známe ze zadních obalů knih. Tyto anotace pak knihovníci vystaví v rámci půjčovací sekce Živé knihovny, kde si je čtenáři budou moci pročíst a na jejich základě se rozhodnout, jakou knihu si půjčí.

Je také ideální, aby i čtenáři byli na čtení připraveni. Zejména pokud organizuji Živou knihovnu například pro jednu školní třídu, je velmi vhodné v rámci aktivity nejprve udělat jakousi evokační fázi – tedy představit účastníkům, co Živá

knihovna je, pobavit se s nimi o tématu stereotypů a předsudků a jasně představit základní pravidla půjčování a čtení knih.

Následně by čtenáři měli mít možnost si pročíst knižní anotace a zapsat se do připravených výpůjčních formulářů. Určitě je vhodné mít stanovený limit počtu čtenářů na jednu knihu najednou: rozhovor by měl být a zůstat intimní, ve velké skupině může být knize nepříjemné sdílení osobních témat a čtenáři se mohou stydět se zeptat. Doporučujeme maximální počet 4-5 čtenářů na jednu knihu; je dobré počítat i s danou knihou, hlavně pro ni to musí být komfortní.

Doporučený čas čtení se pohybuje mezi 15-20 minutami, záleží i na věku čtenářů. Je lepší, aby čtenář odcházel s pocitem, že vše neví a nedozvěděl se, protože pak je šance, že se začne o tematiku dále zajímat, či si vypůjčí další knihu. Pokud je čas příliš dlouhý, může to být oběma stranám nepříjemné.

V rámci knihovny organizované např. pro školní třídu navrhujeme maximálně tři čtení po sobě: tedy každý čtenář má možnost si vypůjčit během tří kol tři různé knihy (nebo jednu knihu víckrát). Mezi každým půjčováním by měla být krátká pauza, aby si čtenáři i knihy odpočinuli.

Na závěr by opět neměla chybět chvíle zamyšlení – reflexe. Co se čtenáři dozvěděli? Co je zaujalo/překvapilo? Jak se jim změnil pohled na nějakou skupinu lidí? Co by se chtěli dozvědět dále? Jak naloží s informacemi, kterých se jim během čtení dostalo, a s pocity, které měli? Jak je tento zážitek ovlivnil? Reflexe je možná jak v celé skupině, tak i například formou krátkého evaluačního dotazníčku.

Na organizaci doporučujeme vyhradit si dostatek času – tak, aby bylo možné věnovat se jak úvodní fázi (evokaci), tak závěrečné reflexi. Tyto části jsou zejména pro mladé čtenáře velmi důležité, protože během nich mají možnost se na zážitek dostatečně připravit a následně ho zpracovat. Sdílení ve skupině je také důležité z toho důvodu, že každý si možná z Živé knihovny odnese střípek něčeho jiného, a je skvělé se o těchto střípcích navzájem dozvědět.

Organizace Živé knihovny určitě zabere delší čas na přípravu a je i náročnější na realizaci, ale zároveň jsou její výsledky často „k nezaplacení“. Doporučujeme důkladnou přípravu nezanedbat a vyhradit si dostatek času na seznámení se s tématem, práci s knihami i knihovníky. Odměnou budou zcela jistě spokojení čtenáři, kteří měli možnost vyzkoušet si jiný typ čtení.

Užitečné odkazy:

- *Don't judge a book by its cover! The Living Library Organiser's Guide 2011* (publikace Rady Evropy k tématu Živé knihovny, včetně podrobného návodu na organizaci, v angličtině): <https://rm.coe.int/16807023dd>
- *Živé knihy: Nechajme knihy rozprávateľ* (publikace Slovenského inštitútu mládeže –IUVENTA k tématu Živé knihovny, včetně podrobného návodu na organizaci, ve slovenštině): <https://www.iuventa.sk/sk/Publikacie/Ludske-prava/Zive-knihy-Nechajme-knihy-rozpravat.alej>
- Fotografie z Živé knihovny organizované v Knihovně Václava Čtvrťka v Jičíně organizací AFS Mezikulturní programy, o. p. s.: <https://www.flickr.com/photos/afscze/sets/72157659457934929/>

Autorka článku: Karolína Kousalová, dobrovolnice organizace AFS Mezikulturní programy, o. p. s., (www.afs.cz) a organizátorka několika multikulturních Živých knihoven s pomocí živých knih – výměnných studentů, dobrovolníků a hostitelských rodin právě organizace AFS, například i pro Knihovnu Václava Čtvrťka v Jičíně. Pokud byste chtěli s knihovnou pomoci a zaujala vás možnost mezikulturních knih AFS, určitě se neváhejte obrátit na autorku článku či na organizaci AFS Mezikulturní programy.

Kontakt na autorku: karolina.kousalova@gmail.com